

Úvod do studia českého jazyka – okruhy ke kolokviu

A.

I. Jazyk, podstata jazyka. Jazyk a řeč.

II. Funkce jazyka a řeči.

III. Komunikace. Komunikativní situace, její složky. Komunikativní funkce.

IV. Komunikační kompetence, komunikační schopnosti. Rozvoj komunikačních schopností na základní škole – požadavky v RVP ZV. Vzdělávací oblast *Jazyk a jazyková komunikace*.

V. Jazyk. Jazyk národní. Jazykové útvary strukturní a nestrukturní. Jazyk spisovný. Jazyková kultura dříve a dnes. Péče o jazykovou kulturu. Požadavky na rozvoj kultivovaného vyjadřování v curricula pro základní školy (RVP ZV).

VI. Obecná čeština a její místo v současné komunikaci. Dialekty české v užším slova smyslu a dialekty moravské. Sociální nářečí.

Názory na postavení spisovné češtiny, vztah češtiny spisovné a obecné (polemiky v časopisech *Naše řeč*, *Český jazyk a literatura*). Jazyková poradna a její funkce.

VII. Jazyková situace. Typy jazykových situací (exoglosní x endoglosní, rovnovážná x nerovnovážná). Jazyky v kontaktu. Bilingvismus dříve a v současnosti. Diglosie. Jazyky kreolské. Pidgin.

Společný (evropský) referenční rámec – požadavky na jazykové znalosti. Jazykový pas.

VIII. Vývoj jazyka. Jazyk a písmo. Vývoj písma. Druhy písma (piktografické a ideografické písmo; slabikové písmo; počátky hláskového písma) dříve a dnes. Úloha tzv. primitivních jazyků pro poznání vývoje jazyka a vývoje písma.

IX. Jazyky světa. Indoevropské jazyky. Proměny počtu jazyků.

X. Slovanské jazyky, postavení češtiny mezi slovanskými jazyky a evropskými jazyky. Čeština jako jazyk mateřský a jako jazyk cizí.

XI. Lingvistické disciplíny. Textová lingvistika. Sémantika. Rétorika. Základní pojmy. Etymologie a Dialektologie.

B.

I. Znak, jeho podstata. Termíny *znak*, *pojem*, *význam*, *smysl*. Znak a pojmenování.

II. Jazyky přirozené a jazyky umělé. „Mezinárodní“ umělé jazyky (esperanto, uropi...).

III. Jazyk a myšlení. Kognitivní a pojmenovávací funkce jazyka. Jazyk a společnost.

IV. Vývoj jazyka. Fylogeneze jazyka. Názory na původ a vývoj jazyka (rozrůznění jazyků).

V. Ontogeneze jazyka. Vývoj jazyka u dítěte, předpoklady vývoje komunikačních schopností v jednotlivých vývojových fázích dítěte.

VI. Vývoj a metody lingvistiky, nejznámější osobnosti (starověk – Indie, Řecko, Řím; středověk; 16. – 18. století; historicko-srovnávací lingvistika v Evropě; strukturalismus – de Saussure, Bloomfield, Guillaume a Tesnière; Chomsky – stručné charakteristiky).

VII. Lingvistika a jiné vědecké disciplíny: lingvistika a filozofie – lingvistika a literární věda – literární stylistika; lingvistika a psychologie – psycholingvistika (učení jazyku mateřskému x učení jazyku cizímu); lingvistika a neurologie – neurolingvistika (poruchy realizace a vnímání řeči)

VIII. Sociolingvistika, etnolingvistika. Základy valenční syntaxe (L. Tesnière). Generativní gramatika (N. Chomsky).

IX. Významné osobnosti české lingvistiky od 14. století – přínos Clareta (Bartoloměje z Chlumce) a jeho družiny, význam práce J. Husa. Humanismus a renesance (J. Blahoslav, V. Benedikt Nudoženský aj.). Doba pobělohorská (Jan Václav Rosa, Jan Václav Pohl), rozvoj purismu. Bohuslav Balbín a jeho „obránné“ spisy. Národní obrození (F. M. Pelcl, J.

Dobrovský, V. Hanka, J. Jungmann; práce F. Palackého v oblasti jazyka), počátky vědecké terminologie. 19. století – terminologie; J. Gebauer; 20. století – V. Ertl. Pražský lingvistický kroužek. F. Trávníček, M. Dokulil, F. Kopečný, V. Šmilauer. A. Jedlička aj.

C.

I. Lingvistika a její disciplíny. Základní lingvistické disciplíny, jejich předmět. Jednotky jazyka (hláska, morf, pojmenování...) a lingvistické disciplíny.

II. Fonetika a fonologie, základní pojmy fonetiky a fonologie: hláska, foném; rozdíl hláska x písmeno.

III. Pravopis, principy pravopisu. Charakteristika pravopisu. Pravopis český ve srovnání s pravopisem některých jiných jazyků (např. s pravopisem anglickým, s pravopisem neindoevropských jazyků...).

IV. Morfologie, předmět zkoumání morfologie. Gramatické kategorie jmenné, prostředky jejich vyjadřování.

V. Gramatické kategorie slovesné, prostředky jejich vyjadřování.

VI. Slovní druhy, jejich význam a formálněgramatické vlastnosti – podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky.

VII. Slovní druhy, jejich význam a formálněgramatické vlastnosti – slovesa, příslovce.

VIII. Slovní druhy, jejich význam – předložky, spojky, částice, citoslovce.

IX. Syntax. Základní syntaktické pojmy. Větný celek, věta, souvětí. Syntagma. Věta hlavní, věta vedlejší.

X. Syntaktické vztahy významové (koordinace, determinace) a formálněgramatické (kongruence, rekce, adjunkce).

XI. Větné členy základní a rozvíjející.

XII. Lexikologie a lexikografie. Základní termíny: lexikální jednotka, pojmenování jednoslovné a víceslovné (sousloví, frazeologismy).

XIII. Slovtvorné vztahy, slovtvorné formanty (předpony, přípony, koncovky). Slovtvorný základ.

XIV. Stylistika. Styl, funkční styl.

XV. Stylistika. Slohové postupy.

Základní informace o předmětu:

Cílem předmětu je seznámení se základními jazykovědnými pojmy ve vztahu k rovinám jazyka a se základy jazykovědných disciplín. Student získává obecná poučení o jazyce především z hlediska strukturální lingvistiky, seznamuje se s pojetím národního jazyka a s jeho stratifikací. Poznává jazykovědnou metodologii, seznamuje se s jazykovědnými příručkami a časopisy a s významnými osobnostmi české lingvistiky. Součástí obsahové náplně předmětu jsou též stručné dějiny české a zahraniční lingvistiky, nejvýznamnější lingvistické směry (mladogramatická škola, strukturalismus apod.) a jejich nejznámější osobnosti. Zvládnutí tohoto studijního předmětu je předpokladem pro studium dalších jazykovědných disciplín.

Literatura:

ČERNÝ, J. *Úvod do studia jazyka*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1998. 248 s. ISBN 80-85839-24-5.

ČEJKA, M. *Úvod do studia jazyka (pro bohemisty)*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1996. ISBN 80-210-1393-1.

- ČERMÁK, F. Jazyk a jazykověda : přehled. 1. vyd. Praha: Pražská imaginace, 1994. 251 s. ISBN 80-7110-149-4.
- ČERNÝ, J. *Dějiny lingvistiky*. Olomouc: Votobia, 1996.
- ERHART, A. *Základy jazykovědy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 185 s.
- MACHOVÁ, S.; ŠVEHLOVÁ, M. *Sémantika & pragmatika jako lingvistické disciplíny*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1996. 190 s. ISBN 80-86039-05-6.
- PALEK, B. *Základy obecné jazykovědy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. 280 p. Učebnice pro vysoké školy. Obsahuje bibliografii. ISBN 80-04-22937-9.
- PLESKALOVÁ, J.; KRČMOVÁ, M.; KARLÍK, P.; VEČERKA, R. (eds.) *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1523-5.
- SAUSSURE, F. de. *Kurs obecné lingvistiky*. Edited by Albert Sechehaye - Charles Bally, Edited by Tullio de Mauro. Vyd. 1. Praha : Odeon, 1989. 467 s. ISBN 80-207-0070-6.
- VEČERKA, R. (eds.) *Vývoj odborných zájmů o češtinu*. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1988. 140 s.

Články:

KLÍMOVÁ, K.; BOROVSÁ, H. Má spisovná čeština potíže? *Český jazyk a literatura*, 57, 2006, s. 19-26. ISSN 0009-0786.

+ Diskuse:

- CVRČEK, V. Ke způsobu vedení diskuse o spisovné češtině. *Český jazyk a literatura* 58, 2007-2008, s. 26–30. ISSN 0009-0786. (diskuse k článku BOROVSÁ, H.; KLÍMOVÁ, K. Má spisovná čeština potíže? *Český jazyk a literatura* 57, 2006–2007, s. 19–26)
- KRAUS, J. Na okraj příspěvku Václava Cvrčka. *Český jazyk a literatura* 58, 2007-2008, s. 30–33. ISSN 0009-0786.